

Daniele Ganser: Nezákonné války: Jak země NATO sabotují OSN: Kronika doby od Kuby po Sýrii.

1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, 367 stran, ISBN 978-80-271-0499-4 (signatura knihovny ÚMV 62 257).

DOI: <<https://doi.org/10.32422/mv.1576>>, recenze publikována online 2. prosince 2018.

Druhá světová válka měla být tou poslední. Poté, co skončila, se světoví politici shodovali na tom, že vedení války je třeba do budoucna zakázat. Výjimky z tohoto pravidla jsou dvě – právo na sebeobranu a souhlas Rady bezpečnosti Organizace spojených národů (dále RB OSN). Není třeba se dívat daleko do historie, abychom viděli, že zákaz válek se minul účinkem. Několik příkladů porušení zákazu válek nalezneme i v současném světě.

Knihy Daniela Gansera *Nezákonné války: Jak země NATO sabotují OSN: Kronika doby od Kuby po Sýrii* se věnuje právě těmto válkám. Těm, které začaly, přestože nešlo o právo na sebeobranu či souhlas RB OSN. Ganserova hlavní teze celé knihy je celkem prostá. Nejenže se nezákonné války dějí i po skončení druhé světové války, navíc za nimi velmi často stojí země NATO, především Spojené státy americké jakožto světové impérium. Tyto země války záměrně vyprovokovaly, úmyslně sabotovaly pravidla nastavená Organizací spojených národů a vzhledem k dominantní pozici v RB OSN za to nebyly žádným způsobem potrestány.

Autor této historické publikace má v bádání o tématu nezákonných válek mnoho zkušeností. Specializuje se na dějiny po roce 1945 již zhruba dvacet let. Začal již v době magisterských studií historie, kdy si jako téma své závěrečné práce vybral kubánskou krizi ze šedesátých let. Při výzkumu této krize došel k závěrům, že jsou pravidla OSN systematicky porušována. Rozhodl se proto rozšířit publicitu těchto závěrů. Jeho práce obhájená s vyznamenáním vyšla v malém americkém nakladatelství a vedla ho profesně k hlubšímu zkoumání soudobých dějin a mezinárodních vztahů. Data, fakta a citace, které publikuje ve své knize *Nezákonné války*, jsou výsledkem jeho dvacetiletého bádání na poli NATO, OSN a mírových hnutí.

Jak již bylo zmíněno, závěry magisterské práce Ganserem natolik otráslý, že chtěl, aby se o těchto informacích dozvěděla co nejdříve veřejnost. I proto jeho kniha *Nezákonné války* necílí ani tak na vědeckou obec, jako spíše na studenty a studentky soudobých dějin a mezinárodních vztahů, které chce inspirovat k dalšímu bádání. Dále je určena pro co nejširší publikum mimo akademickou půdu: pro všechny lidi angažující se v mírovém hnutí a zajímající se o dění kolem nich.

Publikace je silně normativní. Sám autor v úvodu píše: „*nezákonným válkám musíme zabránit a dbát na dodržování Charty OSN*“ (s. 17). Toto jeho přesvědčení se opakovaně prolíná celou knihou. Je patrné, že Ganser všechny zmíněné nezákonné války odsuzuje, že si přeje hnát politiky, kteří je podnítili, k zodpovědnosti před mezinárodním soudem, a opakovaně vyzývá čtenáře k činům. Nutno říci, že ačkoliv je na jednu stranu chválné, že autor nezakrývá svou pozici, je tato normativní stránka natolik výrazná, až může některé čtenáře odradit. Ganser příliš tlačí na pilu, což by člověka, který dosud věřil tomu, co bylo o zkoumaných konfliktech citováno v mainstreamových médiích, mohlo odradit. Zdá se totiž, že Ganser nepřipouští žádné ale, žádnou argumentaci proti svému názoru, čímž svou pozici dostává do většího extrému, než pravděpodobně zamýšlel.

Bohužel nejde o jediný nedostatek této knihy, která bezpochyby vznikla s dobrou myšlenkou. Problematické je i její zaměření. Jak sám autor říká, nejde o souhrnné zpracování všech nezákonných válek od roku 1945. To je logické: válek bylo tolik, že by to vyžadovalo mnohem rozsáhlejší dílo. Autor se proto zaměřuje jen na ty, v nichž

figurovaly státy NATO. Ačkoliv autor na tento fakt upozorňuje, vzhledem k silné normativitě celého textu vzniká během četby dojem, že vedení Spojených států amerických v čele Severoatlantické aliance je ztělesněním největšího zla. Pokud totiž Ganser pojednává o konfliktu, kde nezákonně jednalo nejen NATO, ale i další strana (například Rusko), poukazuje především na poklesky států aliance a jinými se příliš nezabývá. Pouze jakoby mimochodem zmiňuje, že ostatní také jednaly nezákonně. Například na s. 258 autor uvádí, že ruský zásah na Ukrajině byl sice nezákonný, ale šlo o reakci na nezákonný americký puč, který předcházela a celou situaci vyvolal. Vzniká tak dost zavádějící černobílý obraz konfliktu, v němž jako by byla jedna strana konající bezpráví více vinna než druhá strana konající stejné bezpráví.

Publikace je strukturována do celkem osmnácti kapitol. V celé knize bohužel chybí rozbor dosavadní literatury ke zkoumanému tématu. Nedožíváme se nic o tom, kdo se již tématu nezákonných válek věnoval, z jakého pohledu byla tato problematika dosud zkoumána ani k jakým závěrům Ganserovi předchůdci došli. Nemáme představu o tom, jak různé historické školy interpretují zkoumané události, a už vůbec ne vzhled do tématu z pohledu mezinárodních vztahů. Autor v závěru uvádí pouze jednu stranu s odkazem na další literaturu, ale nijak nerozebírá dosavadní výzkum, což je velké minus celé jeho práce a snižuje to tak její přínos.

Po úvodní kapitole, v níž autor popisuje pozadí svého výzkumu a základní teze, následuje představení okolností vedoucích ke vzniku dvou mezinárodních organizací, kterým se v knize věnuje: OSN a NATO. Jde o historický úvod, kde autor vypichuje především fakta, která jsou klíčová pro sledovanou tezi. Pojednává o vzniku zákazu použití násilí a dále poukazuje na převahu států NATO mezi stálými členy Rady bezpečnosti a na mechanismy (právo veta), které jim umožňují být nepotrestatelní. Všimá si také role Valného shromáždění OSN a jeho malých pravomocí vůči RB OSN. Ačkoliv je Charta OSN klíčovým dokumentem, na který Ganser v celé publikaci odkazuje, je udivující, že ji jen interpretuje a neuvádí alespoň v příloze celé její znění. Bylo by vhodné Chartu zařadit nebo alespoň provést její rozsáhlejší analytický rozbor jako celku. Takto si Ganser vybírá pouze pasáže, které se mu hodí do argumentace, a prakticky nebere v potaz například koncept humanitární intervence.

V kapitole věnované NATO Ganser věnuje pozornost dominanci Spojených států v této organizaci, která je dána vojenskou funkcí vrchního vojenského velitele v Evropě (dále jen SACEUR). Ganser pokazuje na to, jaký vliv má SACEUR oproti generálnímu tajemníkovi, který je pouhým civilním úředníkem. Všimá si, že NATO funguje jako vojenská aliance hierarchicky a netransparentně, navíc v rozporu s vlastními cíli. Ganser také razí myšlenku, že mezi členstvím v NATO a Partnerstvím pro mír není příliš velký rozdíl (viz s. 29).

V třetí kapitole se Ganser věnuje americkému impériu. Definuje pojem impérium, aby bylo jasné, co tím myslí, a svými argumenty dokazuje, proč je třeba nahlížet na Spojené státy jako na současné impérium. Jde ještě o krok dál: tvrdí, že Spojené státy nejsou demokracií (s. 33–34). Podle autora jde o oligarchii, kde má vliv a rozhoduje pouze jedno procento obyvatelstva. Toto procento je tvořeno prezidenty, členy Rady národní bezpečnosti, členy parlamentu a dalšími bohatými vlivnými lidmi, které lze označit za americkou elitu. Tito lidé jsou podle něj zodpovědní za americkou politiku a za vedení nezákonných válek. Opět zde na povrch vyplouvá silná normativní výzva, když Ganser píše, že se mírové hnutí v Americe a v Evropě musí spojit (s. 37).

Aby byl úvod do mezinárodní situace kompletní, věnuje Ganser čtvrtou kapitolu Mezinárodnímu trestnímu soudu. Jeho vznik v roce 1998 autor oceňuje, ale poukazuje na silný deficit této instituce. V rámci této kapitoly Ganser definuje pojmy jako *agrese*, *válečný zločin*, *genocida* či *zločin proti lidskosti*, což je důležité pro následující část knihy, kde s těmito pojmy operuje. Poukazuje na to, že soud stíhá tyto zločiny pouze u méně mocných lokálních vládců Afriky, a jedním dechem dodává, že válečným zločincem je také George Bush nebo Tony Blair (s. 49).

Další kapitoly se věnují jednotlivých případovým studiím nezákonných válek. Ačkoliv Ganser dal své knize podtitul *Kronika doby od Kuby po Sýrii*, při vytváření obsahu si s tím velkou hlavu nedělal. Ganser totiž začíná třemi případovými studiemi válek, které sice nezákonnými bezesporu byly, nicméně se udály ještě před Kubou: události v Íránu v roce 1953, kdy byl pod vedením CIA sesazen premiér Mosaddek; v Guatemale v roce 1954, kde došlo k sesazení prezidenta Árbenze Guzmána; a válka proti Egyptu v roce 1956. Všechny tři kapitoly jsou navíc velmi stručné a pro člověka, který o těchto událostech něco ví, nepřináší žádné zásadní nové informace. Z pohledu historie je určitě důležité je minimálně zmínit, neboť šlo o první americké nezákonné války po vzniku Charty OSN, na druhou stranu zařazení těchto kapitol nemá pro knihu valný přínos. Už název publikace naznačuje, že autor tyto příklady uvádí spíše jen na okraj.

V dalších kapitolách, které jsou již rozsáhlejší, se Ganser věnuje následujícím nezákonným válkám: Kuba (1961), Vietnam (1964), Nikaragua (1981), Srbsko (1999), Afghánistán (2001), Irák (2003), Libye (2011), Ukrajina (2014), Jemen (2015) a aktuálně běžící konflikt v Sýrii. Jak je z tohoto výčtu patrné, ačkoli autor omezil rozsah své publikace na nezákonné války vedené státy NATO, rozhodně neobsáhl všechny. Sám občas v textu zmíní i jiné podobné konflikty, nikde ale neudává, proč je opomněl a věnuje se pouze těmto vybraným. Na jakém základě zvolil právě tyto země, a ne jiné, které také splňují podmínky nezákonných válek vedených NATO? Toto opomenutí je velmi závažné a snižuje důvěryhodnost všech autorových tvrzení. Dalo by se argumentovat, že úmyslným nevysvětleným opomenutím některých případových studií se mohl snažit dosáhnout toho, že jeho teze se jeví jako neprůstřelná. Bylo Ganserovým cílem předat informace, fakta a data, jak píše, nebo přesvědčit čtenáře o své pravdě silnými normativními výzvami a vzorkem zemí zapadajícím do argumentace?

Ganser uvádí všechny případy v samostatných, navzájem nezávislých kapitolách. To je velká škoda. Celé publikaci chybí větší propojení. Bylo by vhodné kapitoly strukturovat podobně a zaměřit se tak na vybrané klíčové prvky, aby bylo možné provést jednoduchou komparaci, která chybí. Vhodným řešením by byla poslední kapitola propojující zmíněné případy do jednoho celku. Místo toho je závěrečně shrnutí spíše sumarizací výzev, které se textem prolínají: volání po větší mediální gramotnosti, opuštění dosavadních zdrojů energií, po pacifismu, dodržování mezinárodního práva, toleranci, kontrole politických elit a boji proti korupci a proti zneužívání moci.

Na seriózně se tvářící historickou publikaci je navíc kniha plná domněnek a spekulací. Například v kapitole věnované Kubě Ganser poodkrývá informace o operaci Northwood, v rámci níž hodlala americká vláda provést teroristické útoky na území USA a připsat je Fidelu Castrovi. V této části se opírá o historické materiály a důkazy, čímž dobře plní práci historika. Nicméně o několik kapitol dál, v části textu věnované událostem, které předcházely útoku na Afghánistán, sklouzává k prezentování různých spikleneckých teorií (s. 189). Ačkoliv vysloveně netvrdí, že za 11. zářím stojí americká vláda, budí zařazení spikleneckých teorií dojem, že si to minimálně myslí. Vhodnější by bylo uvést pouze dostupná fakta, která jsou v rozporu s oficiální verzí Bílého domu, a nepouštět se do neověřených teorií. Konspirační teorie nemají v historické publikaci co dělat.

Není pochyb o tom, že o tématech, kterým se kniha věnuje, je nutné informovat. Je třeba psát o nezákonných válkách, představovat široké veřejnosti alternativní verze pravdy prezentované v médiích, poukazovat na to, co se objevilo v archivech, a zveřejňovat fakta. Je důležité upozornovat na fungování mezinárodních organizací a na mezery v jejich vnitřních mechanismech. Na druhou stranu by bylo vhodnější zvolit lepší formu sdělení těchto informací než silně normativní text, který čtenáři *de facto* říká, že dosud věřil klamům politiků, a vyzývá ho, co by měl dělat. Ganser měl zvolit méně přímou formu apelu a nechat plně na čtenáři, jaké závěry pro svůj postoj si z toho všeho vyvodí. Téma by potřebovalo zpracovat lépe, aniž by si autor vybíral pouze to, co se mu hodí, a zamlčoval dokumenty a argumenty, které mu tak úplně nezapadají do obrázku, který vykreslil.

RECENZE

Autor vnímá svou roli historika jako toho, kdo by měl varovat a vyzývat společnost, aby se poučila z minulosti. V tomto duchu je napsána celá kniha. Ačkoliv se tváří jako historická kronika, není tomu tak. Jde o knihu názorovou, v níž autor své myšlenky dokládá historickými příklady. Pokud se na publikaci podíváme jako na názor do diskuse o ne/zákonnosti válek a o fungování OSN, pak jde bezesporu o zajímavý příspěvek a počin. Jako historická publikace či kronika je však kniha *Nezákonné války* velmi snadno napadnutelná pro zjevné nedostatky, které by odborná publikace neměla mít.

Michaela Ducháčková